

Χωρικός σχεδιασμός και τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα

Δρ Γεώργιος Μ. Κορρές

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Δρ Αικατερίνη Κόκκινου*

ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ, ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Περίληψη

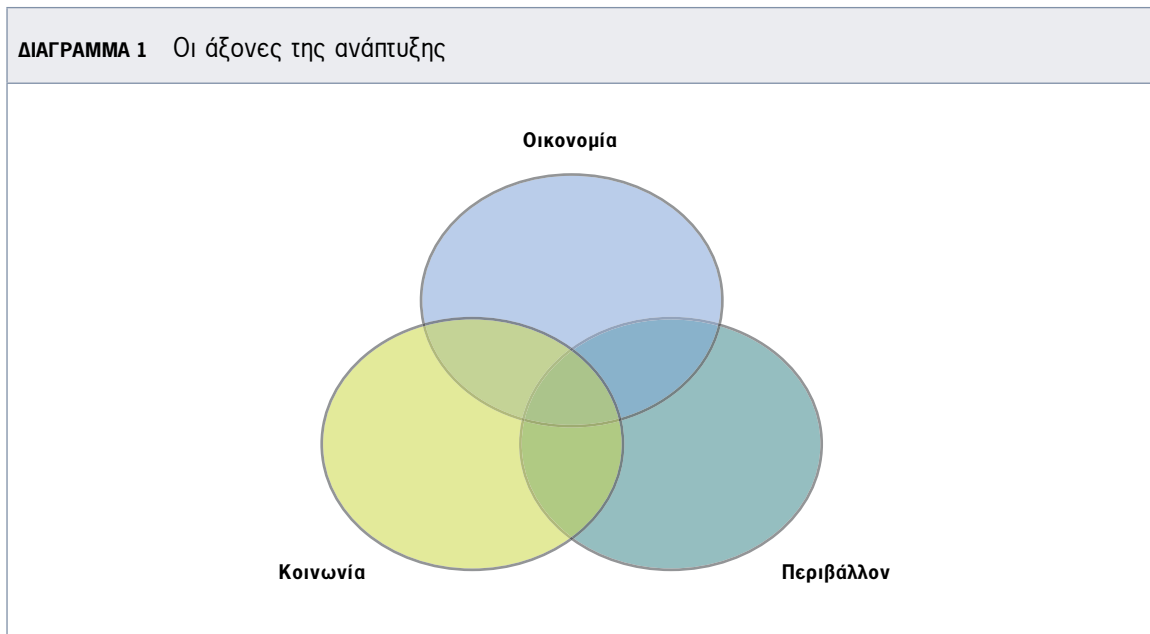
Ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη (sustainable development) χρησιμοποιείται σήμερα για να παρουσιάσει τόσο την οικονομική, όσο και την κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη. Η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει, αφενός τη βελτίωση των οικονομικών μεγεθών και επίσης, τη βελτίωση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών μεγεθών.

Ο χωρικός σχεδιασμός που ασχολείται με τον σχεδιασμό, την οργάνωση και τη διαχείριση του χώρου αποτελεί τον βασικό άξονα για τη βιώσιμη ανάπτυξη και, επίσης, την ισόρροπη βιώσιμη ανάπτυξη. Το άρθρο αυτό σκοπεύει την καταγραφή, παρουσίαση και ανάλυση του πλαισίου του χωρικού σχεδιασμού και τη συμβολή του στην αειφόρο και τοπική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

* Το άρθρο αυτό εκπονήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Υποτροφίες Αριστείας Ι.Κ.Υ. Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Ελλάδα - Πρόγραμμα Siemens».

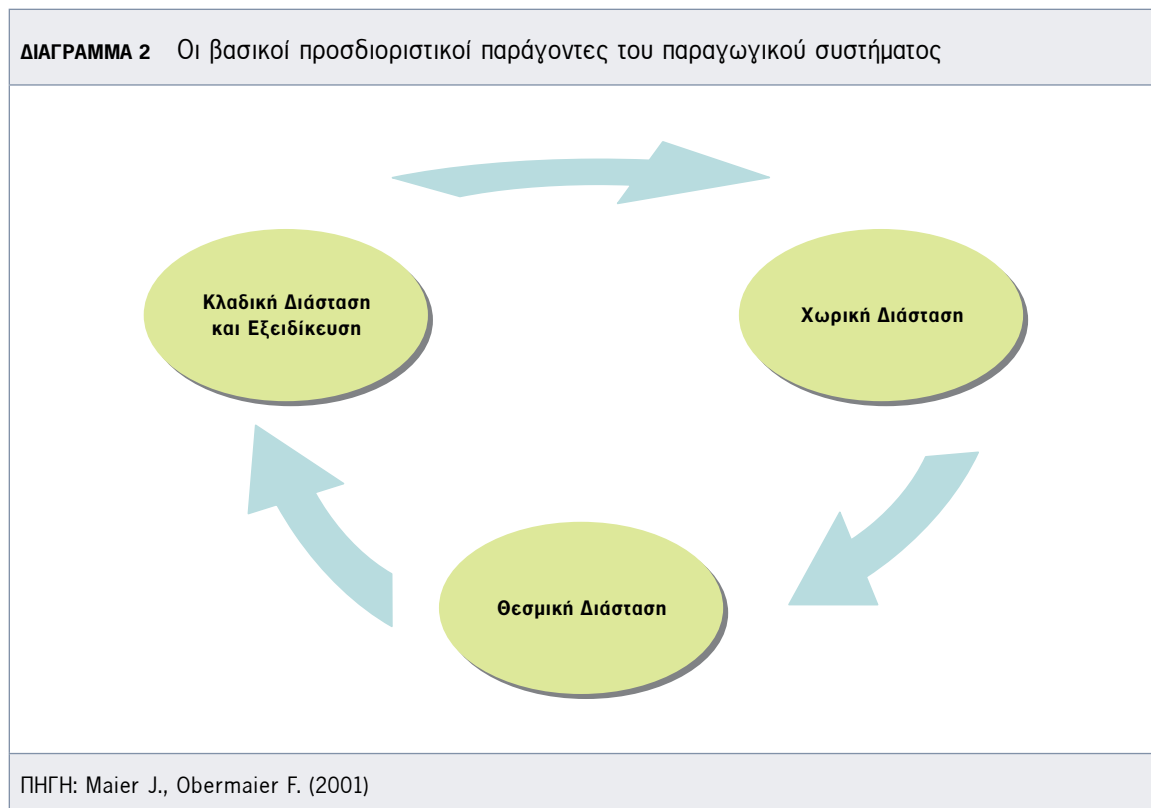
1. Χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980, οπότε και εμφανίστηκε ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη, η ανάπτυξη ήταν κυρίως ταυτισμένη με την οικονομική μεγέθυνση. Ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη (sustainable development), που χρησιμοποιείται τις τελευταίες δεκαετίες, καθιερώθηκε ως ο επιστημονικός εκείνος όρος που έχει διάσταση τόσο οικονομική, όσο και κοινωνική και περιβαλλοντική. Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί ένα βασικό συνδυασμό που προϋποθέτει ως αναγκαία συνθήκη τη βελτίωση των οικονομικών μεγεθών (δηλαδή, την οικονομική μεγέθυνση, economic growth), αλλά παράλληλα προϋποθέτει ως ικανή συνθήκη τη βελτίωση των κοινωνικών μεγεθών (δηλαδή, την κοινωνική ανάπτυξη, social development) που περιλαμβάνει διαχρονικά και την προστασία του περιβάλλοντος (Δελλαδέτσιμας, Π., 1997). Το Διάγραμμα 1 παρουσιάζει το τρίπτυχο της βιώσιμης ανάπτυξης σε αντιστοιχία με τις έννοιες της οικονομικής μεγέθυνσης και της κοινωνικής ανάπτυξης. Βασικός στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η επίτευξη μιας υψηλής ποιότητας ζωής, ορθολογική διαχείριση των διαθέσιμων πόρων, που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες.

Ο «χώρος» θεωρείται ως ένα από τα βασικά στοιχεία για τη διάρθρωση των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και των παραγωγικών δραστηριοτήτων, στο πλαίσιο ενός παραγωγικού συστήματος, το οποίο περιλαμβάνει τη χωρική, τη θεσμική και την κλαδική διάσταση, όπως φαίνεται στο ακόλουθο Διάγραμμα 2.

Ο χωρικός σχεδιασμός στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης αποτελεί την πρακτική εκείνη που αποσκοπεί στην ισόρροπη ανάπτυξη του χώρου (περιφερειακού, εθνικού ή διεθνικού χώρου). Είναι γεγονός ότι οι διάφορες περιοχές δεν αναπτύσσονται με την ίδια δυναμική λόγω των διαφορετικών γεωγραφικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών. Υπό το πρίσμα αυτό, ιδιαίτερα σημαντική είναι η σημασία του χωρικού σχεδιασμού και της χωροταξίας, αναφορικά με τον συντονισμό και σχεδιασμό στον χώρο της παροχής ισότιμης πρόσβασης σε όλους τους πολίτες σε βασικές υπηρεσίες, εξυπηρετήσεις και υποδομές.

Η χωροταξία προωθεί τον συντονισμό ανάμεσα σε διαφορετικούς τομείς πολιτικής, ακολουθώντας τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, δηλαδή την ισορροπία ανάμεσα στην ανταγωνιστικότητα, την κοινωνική συνοχή και την ποιότητα ζωής και περιβάλλοντος (Γοσποδίνη Άσπα, 2007). Η Εθνική Χωροταξική Πολιτική ορίζεται σε τρία χωρικά επίπεδα. Τα επίπεδα αυτά είναι (Λουκάκης, Π., 2002):

- ▼ Χωροταξικός Σχεδιασμός Εθνικού Επιπέδου
- ▼ Χωροταξικός Σχεδιασμός Περιφερειακού Επιπέδου
- ▼ Χωροταξικός Σχεδιασμός Κατωτέρου της Περιφέρειας Επιπέδου

Σε κάθε δεδομένη περίοδο, οι βασικοί στόχοι προσδιορίζονται με βάση την αξιολόγηση των αναγκών της χώρας και των επί μέρους περιοχών της, σε συνάρτηση με το ισχύον Διεθνές και Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Κανόνων και Οδηγιών. Το άρθρο αυτό επιχειρεί μια ανάλυση στο πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού και της αειφόρου και τοπικής ανάπτυξης στην ελληνική οικονομία.

2. Το πλαίσιο χωρικού σχεδιασμού στον ευρωπαϊκό χώρο

Στη σύγχρονη οικονομία, η τοπική ανάπτυξη και ο σχεδιασμός αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες της οικονομικής ανάπτυξης και της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας και, παράλληλα, αποτελούν τον πλέον σημαντικό παράγοντα των αναπτυξιακών δυνατοτήτων μιας οικονομίας με καθοριστική επίδραση στη διαδικασία ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού. Η σχέση της χωρικής και περιφερειακής διάστασης με την οικονομική απόδοση των περιφερειών αποκτά ολοένα και μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Αυτή η προσέγγιση προϋποθέτει την αξιολόγηση των περιφερειακών χαρακτηριστικών, δυνατοτήτων, αδυναμιών, απειλών και ευκαιριών, η οποία δημιουργεί την περιφερειακή ποικιλομορφία και διαφοροποίηση.

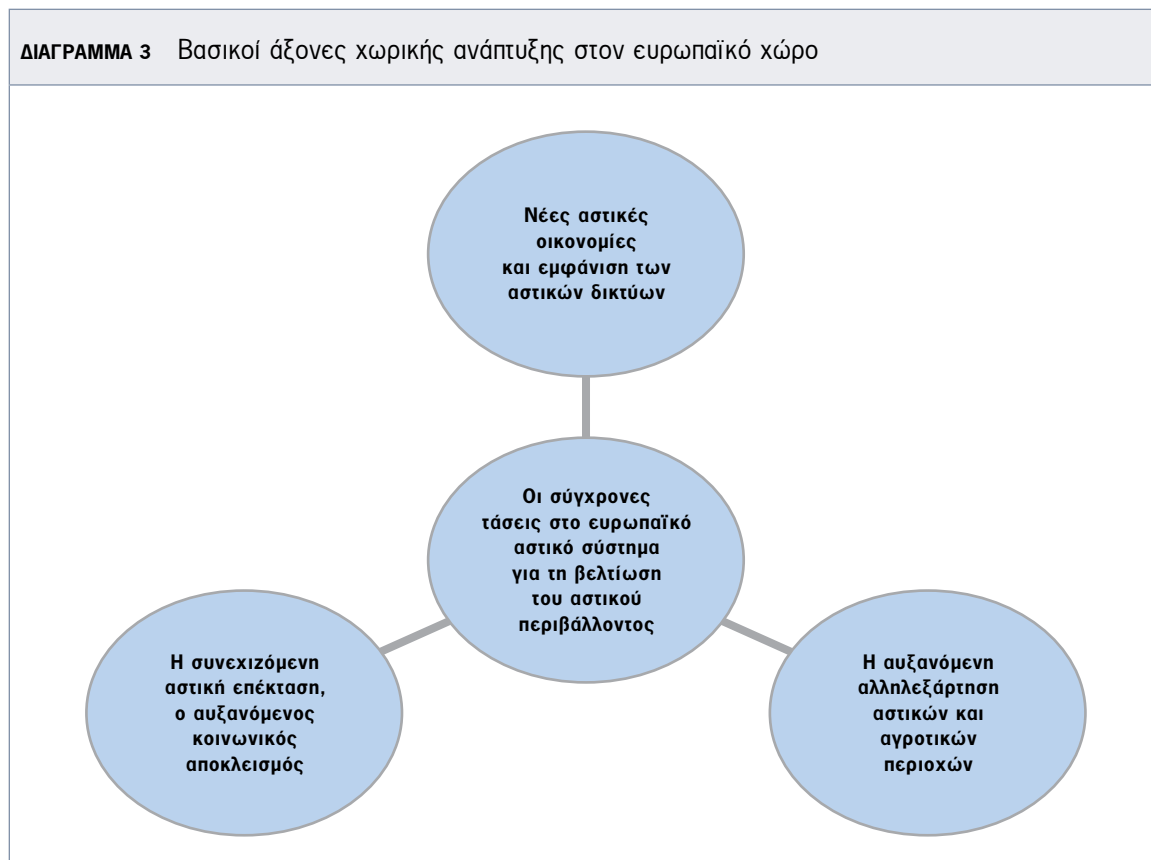
Η σταδιακή δημιουργία και ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου σχεδιάσθηκαν με κυρίαρχο στοιχείο την ισόρροπη χωρική ανάπτυξη και βασικούς στόχους την οικονομική, κοινωνική και χωρική συνοχή του ευρωπαϊ-

κού χώρου (Χριστοφάκης, Μ., 2001). Η ιστορική πορεία του χωρικού σχεδιασμού στην Ευρώπη, μετά τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο, συνοψίζεται στα ακόλουθα στάδια:

- ▼ Από το 1945 και έως το τέλος της δεκαετίας του 1960, ο σχεδιασμός «κυριαρχείται» με πρωτοβουλία του δημόσιου τομέα με βασικά στοιχεία την οργάνωση του χώρου και τον σχεδιασμό των χρήσεων γης, την ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου και την οργάνωση των οικισμών μέσω του σχεδιασμού των δικτύων και πρωτίστως του μεταφορικού δικτύου, καθώς επίσης την προστασία του φυσικού τοπίου, αλλά και την ενίσχυση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές.
- ▼ Οι δεκαετίες 1970 και 1980 που διακρίνονται ως προς τις επιλεκτικές παρεμβάσεις για την επιχειρηματική πόλη με στόχο την παραγωγική αναδιάρθρωση, την ανασύνταξη του χωρικού καταμερισμού της εργασίας και τον επανασχεδιασμό του παγκόσμιου χωρικού σχεδιασμού στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης των οικονομιών και των κοινωνιών.
- ▼ Οι δεκαετίες του 1990 και 2000 όπου κυριαρχεί το πλαίσιο δράσης της ΕΕ για την αειφόρο αστική ανάπτυξη βασίσθηκε στην έκδοση της Πράσινης Βίβλου για το Αστικό Περιβάλλον το 1990 και στη Συνθήκη της Λισσαβόνας, με την καταγραφή των βασικών αστικών περιβαλλοντικών προβλημάτων και των επιπτώσεών τους και της πρότασης για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την υιοθέτηση δράσεων πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι βασικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αστική ανάπτυξη ήταν:
 - η πρόωθηση της συνοχής, της ισότητας και της αναζωογόνησης των υποβαθμισμένων αστικών χώρων,
 - η ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης και της απασχόλησης σε μικρά και μεγάλα αστικά κέντρα,
 - η προστασία, βελτίωση και ανάδειξη του αστικού περιβάλλοντος,
 - η συμβολή στην ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης.

Η στρατηγική για το αστικό περιβάλλον συμπεριλήφθηκε στα πλαίσια του βου Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον «Περιβάλλον 2010» με στόχο την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των σύγχρονων περιβαλλοντικών προβλημάτων (Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, 2008). Οι βασικές προτεραιότητες ήταν (Αραβαντινός, Α., 1997):

- η διαχείριση του αστικού χώρου και ο πολεοδομικός σχεδιασμός,
 - οι βιώσιμες μεταφορές,
 - η ένταξη ορθών πρακτικών για τον σχεδιασμό σε τοπικό επίπεδο.
- Ο «Χάρτης της Λειψίας», που υπογράφηκε το 2007 από τα κράτη μέλη, μέσα από τον οποίο τονίζεται η σημασία των πόλεων στη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών πολιτικών. Ο Χάρτης της Λειψίας δίνει έμφαση:
- στην υποστήριξη των παραμελημένων περιοχών και στη δημιουργία δημόσιων χώρων υψηλής ποιότητας,
 - στον εκσυγχρονισμό των δικτύων υποδομής και στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, και
 - στις πολιτικές καινοτομίας, εκπαίδευσης και τοπικής ανάπτυξης.
- ▼ Στη δεκαετία του 2010, όπου στο πλαίσιο του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού κυριαρχεί η αστική ανάπτυξη με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη των αναγκαίων πολιτικών για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων σε περιοχές με σημαντική φυσική και ιστορική κληρονομιά. Οι νέες μορφές διακυβέρνησης και ο νέος στρατηγικός σχεδιασμός διακρίνονται για τις νέες παραγωγικές διαδικασίες με βασικό στόχο την ανασυγκρότηση των χωρών και των πόλεων, στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης, αλλά και την αύξηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης.

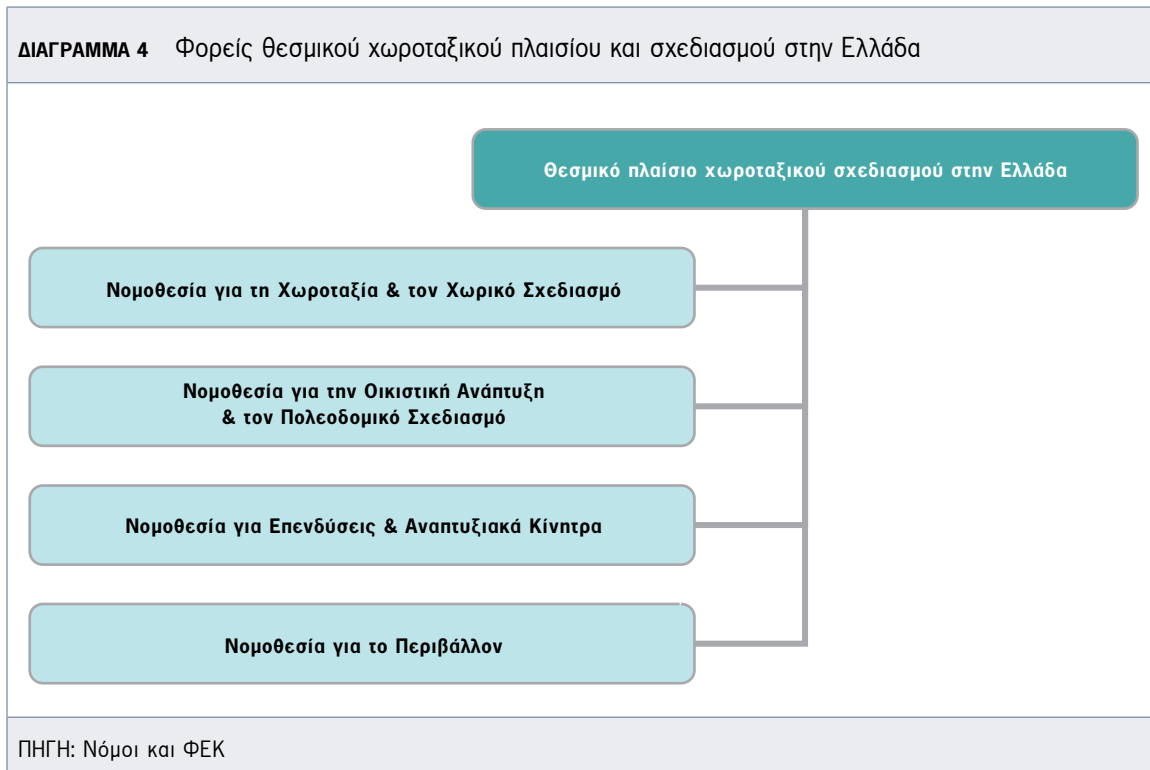
Οι πρώτες προσπάθειες που αφορούσαν την ευρωπαϊκή χωροταξική ανάπτυξη χρονολογούνται από τις δεκαετίες του 1960-1970 με κατάληξη στο Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου που είναι το αποτέλεσμα μιας εντατικής διαδικασίας συζητήσεων. Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου, ΣΑΚΧ, European Spatial Development Perspective, ESDP) έχει ως στόχο την ευρωπαϊκή χωρική ανάπτυξη, βασιζόμενο στους ακόλουθους άξονες και δράσεις:

- Στον χωρικό προσανατολισμό των πολιτικών, στην πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη
- Στην πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη και στις νέες σχέσεις αστικού-αγροτικού χώρου
- Στην ενδογενή ανάπτυξη και στη συνεργασία αστικών-αγροτικών περιοχών
- Στην πρόσβαση στις μεταφορές και στη γνώση και στην αποδοτική και αειφόρο χρήση των υποδομών
- Στη διάχυση της καινοτομίας και της γνώσης
- Στη συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς με στόχο την τοπική ανάπτυξη
- Στη διατήρηση, αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς και επίσης στη διαχείριση των πολιτιστικών χώρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς

Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ) αποτελεί ένα πλαίσιο χάραξης πολιτικής, με σκοπό τη βελτίωση της συνεργασίας σε θέματα κλαδικών κοινοτικών πολιτικών που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον χώρο. Τα βασικά θέματα για τη χωρική ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου παρουσιάζονται στο ανωτέρω Διάγραμμα 3.

3. Το πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα

Οι βασικοί πυλώνες που συνθέτουν ιστορικά το θεσμικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα είναι αφενός η νομοθεσία για τη χωροταξία, την οικιστική ανάπτυξη και τον πολεοδομικό σχεδιασμό, όπως επίσης και στη νομοθεσία για τα αναπτυξιακά κίνητρα, τις επενδύσεις, το περιβάλλον και τη δόμηση. Στο ακόλουθο Διάγραμμα 4 παρουσιάζονται οι βασικοί άξονες που έχουν διαχρονικά αποτελέσει το θεσμικό ελληνικό πλαίσιο.

Οι πολιτικές χωροταξικής ανάπτυξης που διαχρονικά διαμορφώθηκαν στην Ελλάδα αποσκοπούσαν ολοένα περισσότερο στη διασφάλιση μιας ισόρροπης και βιώσιμης ανάπτυξης του εδάφους σε συμφωνία με τους θεμελιώδεις στόχους της ευρωπαϊκής πολιτικής, δηλαδή την οικονομική και κοινωνική συνοχή, την οικονομική ανταγωνιστικότητα βασισμένη στις γνώσεις και σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, την ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων (Παπαδασκαλόπουλος, Α., 1995). Στον ακόλουθο Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι βασικοί πυλώνες του νομοθετικού πλαισίου που διαμόρφωσαν τον χωροταξικό σχεδιασμό στην Ελλάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Οι βασικοί άξονες του χωροταξικού θεσμικού ελληνικού πλαισίου	
Νομοθετικό Πλαίσιο:	Βασικές Κατευθύνσεις-Ρυθμίσεις:
Ν.Δ. 1923	Εισάγει νέο τρόπο ρυμοτόμησης όλων των πόλεων και κωμοπόλεων. Διατυπώνει διατάξεις για την υποχρέωση ύπαρξης σχεδίου σε κάθε οικισμό της χώρας και δίνει τη δυνατότητα δόμησης εκτός οικισμών.
Νόμος 360/76	Αναφέρεται σε θέματα χωροταξίας και στον τρόπο εκπόνησης και αναθεώρησης των χωροταξικών σχεδίων. Ιδρύεται το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος και καθιερώνονται δύο επίπεδα χωροταξικού σχεδιασμού, τα εθνικά χωροταξικά σχέδια και τα περιφερειακά χωροταξικά σχέδια.
Νόμος 947/1979	Θεσμοθετεί χρήσεις γης σε υπό επέκταση περιοχές. Καθιερώνει τη μελέτη αναμόρφωσης και οικιστικής ανάπτυξης.
Νόμος 1337/1983	Καθιερώνει ειδικές ζώνες και το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο. Θεσμοθετεί διατάξεις για την αυθαίρετη δόμηση και για τη χωροταξική και πολεοδομική ανασυγκρότηση. Καθιερώνει τα βασικά επίπεδα πολεοδομικού σχεδιασμού, όπως το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και την Πολεοδομική Μελέτη.
Π.Δ. 1985	Καθιερώνει περιορισμούς δόμησης για τις περιοχές εκτός σχεδίου πόλεως. Καθορίζει διάφορες κατηγορίες οικισμών με βάση τη δυναμική ανάπτυξής τους, το όριο οικισμού και τον τρόπο πολεοδόμησης.
Νόμος 2508/1997	Επαναπροσδιορίζει το πλαίσιο και το περιεχόμενο των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων. Καθορίζονται οι βασικές αρχές και οι διαδικασίες για τη βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και των οικισμών. Εισάγει τα ρυθμιστικά Σχέδια για τα μεγάλα αστικά κέντρα.
Νόμος 2742/1999	Θεσπίζονται οι βασικές αρχές και οι διαδικασίες για τον χωροταξικό σχεδιασμό με στόχο την αειφόρο και ισόρροπη ανάπτυξη. Καθιερώνονται οι βασικές αρχές για την εξασφάλιση ισάξιων όρων διαβίωσης και ευκαιριών παραγωγικής απασχόλησης σε όλες τις περιφέρειες που θα κατοχυρώνουν την παραγωγή και θα διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος. Καθιερώνεται το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξη με βασικές προτεραιότητες την ενίσχυση και την αναβάθμιση ποιότητα ζωής, τη βελτίωση υποδομών στο σύνολο του εθνικού χώρου.
ΦΕΚ 128/2008	Καθιερώνεται το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης με στόχο τον προσδιορισμό στρατηγικών κατευθύνσεων για την ολοκληρωμένη χωρική και αειφόρο ανάπτυξη και την ανάδειξη των μοναδικής αξίας φυσικών και πολιτιστικών πόρων, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας με ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης και αύξηση της ελκυστικότητας της χώρας για την προώθηση παραγωγικών επενδύσεων σε κλάδους στους οποίους διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα. Καθιερώνονται τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια με στόχο την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, την ενίσχυση της ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον.

συνέχεια

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Οι βασικοί άξονες του χωροταξικού θεσμικού ελληνικού πλαισίου	
ΦΕΚ 2464/2008	Καθιερώνεται το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας με στόχο τη διαμόρφωση πολιτικών χωροθέτησης έργων ΑΠΕ, τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού χωροθέτησης των εγκαταστάσεων ΑΠΕ, ώστε να επιτευχθεί μεγαλύτερη ανάπτυξη.
ΦΕΚ 1138/2009	Καθιερώνεται το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό με την παροχή κατευθύνσεων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο και την ανάπτυξη των αναγκαίων υποδομών, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, την εξασφάλιση της προστασίας και της βιωσιμότητας των πόρων και την ενίσχυση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης.
ΦΕΚ 151/2009	Καθιερώνεται το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία με στόχο τον μετασχηματισμό της χωρικής διάρθρωσης της βιομηχανίας προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης, με την ανάπτυξη βιομηχανικών μονάδων, καθώς και τη χωροθέτησή τους.
ΠΗΓΗ: Νόμοι και ΦΕΚ	

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η εμπειρική έρευνα στα παραπάνω πεδία δείχνει ότι, ενώ οι διαφορές στο κατά κεφαλή ΑΕΠ ανάμεσα στα κράτη μέλη τείνουν να μειώνονται, αντίστοιχη σύγκλιση δεν παρατηρείται αναφορικά με τη συγκριτική ανάλυση των περιφερειών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι περιφερειακές ανισότητες, ιδιαίτερα στο εσωτερικό των κρατών μελών, παραμένουν αμετάβλητες ή αυξάνονται με συνέπεια, οι πλουσιότερες περιφέρειες να μπορούν αποτελεσματικότερα να αξιοποιήσουν τις χρηματοδοτικές ευκαιρίες και τα αναπτυξιακά κίνητρα και συνεπώς να έχουν καλύτερες επιδόσεις, αυξάνοντας τις υφιστάμενες ανισότητες (Λουκάκης, Π., 2005). Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από τα μεγάλα οικονομικά κέντρα και τις αγορές της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης. Γενικότερα, παρατηρούνται σημαντικές γεωγραφικές ανισότητες στο εσωτερικό της Ελλάδας και η γεφύρωση αυτών των χασμάτων αποτελεί αναπόφευκτα μια μακροχρόνια διαδικασία, κατά την οποία όλες οι περιφέρειες έρχονται αντιμέτωπες με την ανάγκη για αναδιάρθρωση, εκσυγχρονισμό και προώθηση της καινοτομίας και της οικονομίας που θα βασίζεται στη γνώση.

Όλες ουσιαστικά οι περιφέρειες έρχονται αντιμέτωπες με την ανάγκη για αναδιάρθρωση, εκσυγχρονισμό και προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης που θα βασίζεται στη γνώση. Περαιτέρω, η πολιτική συνοχής πρέπει να επικεντρωθεί στις επενδύσεις στην Ε&ΤΑ, στις νέες τεχνολογίες και στις καινοτομικές δραστηριότητες, στην ανταγωνιστικότητα, στην κατάρτιση και στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, καθώς και στην ενεργειακή αποδοτικότητα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5 Πόλοι και άξονες ανάπτυξης στην Ελλάδα

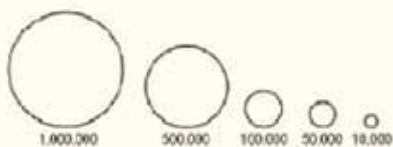

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΟΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Μητροπόλεις
- Πρωτεύουσες εθνικοί πόλοι
- Δευτερεύουσες εθνικοί πόλοι
- Λοιποί εθνικοί πόλοι

**ΙΕΡΑΡΧΙΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ 2001**

ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Κύριοι χερσαίοι άξονες ανάπτυξης
- Θαλάσσιοι άξονες σύνδεσης

**ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ
ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ**

- Περιοχή νησιωτικού πολιτικού συμπλέγματος
- Κύριες αναπτυξιακές ενότητες
- Εξωτ.: κύριες λειτουργικές συνδέσεις με ηπειρωτική χώρα & Κρήτη

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6 Δυνατότητες ισόρροπης χωρικής ανάπτυξης στην Ελλάδα

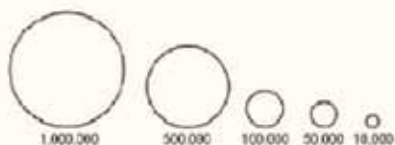

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΟΛΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Μητροπόλεις
- Πρωτεύουσες εθνικοί πόλεις
- Δευτερεύουσες εθνικοί πόλεις
- Λοιποί εθνικοί πόλεις

**ΙΕΡΑΡΧΙΑ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ 2001**

ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Κύρια χερσαία αξόνες ανάπτυξης
- Θαλάσσιοι αξόνες συνδέσεως

**ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ
ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ**

- Περιοχή νησιωτικού πολυπολικού συμπλέγματος
- Κύριες αναπτυξιακές ενότητες
- Εξωί.: κύριες λειτουργικές συνδέσεις με ηπειρωτική χώρα & Κρήτη

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι λιγότερο τεχνολογικά ανεπτυγμένες περιφέρειες συνδέονται κυρίως με παράγοντες απο-επένδυσης, απουσία τεχνολογικής επιχειρηματικής κουλτούρας, αποστροφή του επενδυτικού κινδύνου που συνδέεται με επενδύσεις σε καινοτομία, απουσία ευνοϊκού θεσμικού και νομικού πλαισίου. Η ασθενής τεχνολογική υποδομή των λιγότερο τεχνολογικά ανεπτυγμένων περιφερειών, σε συνδυασμό με την περιορισμένη ικανότητά τους να εκμεταλλευτούν και να αναπτύξουν τις εγχώριες τεχνολογίες, έχουν οδηγήσει σε προβλήματα αναφορικά με την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα, τα οποία επηρεάζουν σημαντικά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η χαμηλή τεχνολογική υποδομή των λιγότερο ανεπτυγμένων τεχνολογικά περιφερειών και η αδυναμία τους να βελτιώσουν τις τοπικά παραγόμενες τεχνολογίες, συμβάλλει στη δημιουργία περαιτέρω προβλημάτων αναφορικά με το ισοζύγιο πληρωμών, την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα και επηρεάζει αρνητικά τόσο την οικονομική, όσο και την κοινωνική ανάπτυξη.

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, όμως, παρέχει πλεονεκτήματα συνεργασίας στους τομείς της οικονομίας, των μεταφορών, της ενέργειας κ.α. με τις χώρες της ευρύτερης περιοχής, όπως για παράδειγμα με τα Βαλκάνια, τη Ρωσία και τη Μέση Ανατολή. Οι βασικοί άξονες, όπως παρουσιάζονται στο ανωτέρω διάγραμμα, προσδιορίζουν και συμβάλλουν στην ανεξαρτησία και ανταγωνιστικότητα ενός παραγωγικού συστήματος και περαιτέρω στην οικονομική μεγέθυνση και στη συνολική ανάπτυξη. Στην κατεύθυνση αυτή το διαμορφούμενο νέο θεσμικό πλαίσιο, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, προσπαθεί να συμβάλει στον προσδιορισμό των στρατηγικών κατευθύνσεων για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση και να αναπτύξει τόσο τη χωρική διάσταση και οργάνωση όσο και την κλαδική και τομεακή εξειδίκευση και ανταγωνιστικότητα (Χριστοφάκης, Μ. 2001). Στους ακόλουθους χάρτες παρουσιάζονται οι βασικοί πόλοι και οι άξονες ανάπτυξης στην Ελλάδα, καθώς επίσης και οι δυνατότητες για την πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη στην Ελλάδα (ΕΛΣΤΑΤ, 2001).

Οι περιφερειακές ανισότητες της Ελλάδας πρέπει να μελετηθούν σε βάθος και να αξιοποιηθούν στη χάραξη της περιφερειακής πολιτικής και της επιλογής των προτύπων με την αξιοποίηση των δυναμικών πόλων ανάπτυξης και την εφαρμογή πολιτικών ολοκληρωμένης ενδογενούς ανάπτυξης των περιφερειών. Ιδιαίτερα σημαντική συνιστώσα διαμόρφωσης και ανάπτυξης ενός μηχανισμού χωροταξικού σχεδιασμού μιας περιφέρειας αποτελεί η αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του χωρικού σχεδιασμού και της εφαρμογής, στη συνέχεια, των πολιτικών χωροταξικής ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη το παραγωγικό περιφερειακό και εθνικό σύστημα, το σύστημα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιφέρειας. Η βελτίωση των μηχανισμών εκμετάλλευσης των αποτελεσμάτων του χωρικού σχεδιασμού και της εφαρμογής των πολιτικών χωροταξικής ανάπτυξης είναι σημαντική από πολλές απόψεις:

- Η εφαρμογή του σχεδιαζόμενου συστήματος θα καθιστά πιο αποτελεσματική τη χρήση των πόρων και θα συμβάλει σημαντικά στο να βελτιώσει την τεχνολογική υποδομή.
- Σε μακροχρόνια περίοδο θα επηρεαστεί θετικά το ισοζύγιο πληρωμών.
- Η πιο αποτελεσματική αξιοποίηση και εκμετάλλευση των παραγωγικών πόρων θα ενισχύσει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα και τους ρυθμούς ανάπτυξης.
- Οι παραγωγικές δραστηριότητες πρέπει να προωθούνται και να ενθαρρύνονται μέσα στα πλαίσια των αναπτυξιακών στόχων των επιχειρήσεων, συμβάλλοντας έτσι στην «ενδογενή» τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη.
- Βασικός στόχος του χωρικού σχεδιασμού και της εφαρμογής των πολιτικών χωροταξικής ανάπτυξης πολιτικής, πρέπει να είναι η ανάπτυξη, για να μπορέσει να δημιουργηθεί μια ισχυρότερη υποδομή, με σημαντική πολλαπλασιαστική επιρροή και στους άλλους τομείς της οικονομίας.
- Κατά την πορεία αυτή, απαιτείται σταθερότητα επιχειρηματικού περιβάλλοντος και συνεπώς είναι αναγκαία η προώθηση της συνεργασίας, απλούστευση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, πρόσβαση σε τεχνολογίες και δίκτυα συνεργασίας, πρόσβαση σε νέα χρηματοπιστωτικά εργαλεία, πρόσβαση σε δεξιότητες και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, αποδοτική αξιοποίηση επιχειρηματικών κεφαλαίων και βελτίωση της διασύνδεσης μεταξύ των εκπαιδευτικών, επιμορφωτικών και επιχειρηματικών αναγκών.

Εάν εξαλειφθούν ουσιαστικά επιχειρηματικά και θεσμικά εμπόδια, η απλούστευση των κανόνων και των διαδικασιών σε κάθε στάδιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη διαφάνεια και αποτελεσματικότητα, ταχύτερη ανταπόκριση σε νέες επενδυτικές ευκαιρίες, αλλά και να διευκολύνει τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Τα παραπάνω θα πρέπει να συνδυάζονται άμεσα με την ανάπτυξη της στρατηγικής σκέψης και της ανταγωνιστικής διαχείρισης και διοίκησης.

Μία σαφής στρατηγική και πολιτική διάρθρωση θα πρέπει να περιλαμβάνει όλους εκείνους τους προαναφερόμενους παράγοντες που θα συμβάλλουν στη μείωση της αβεβαιότητας και στην αύξηση της εμπιστοσύνης στον κυβερνητικό σχεδιασμό και τη στρατηγική. Σε αυτό το πλαίσιο συστήνονται οι εξής στρατηγικές κατευθύνσεις:

- Χρήση των περιφερειακών πολιτικών για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στη βάση συνεργασιών
- Ενίσχυση της οικονομικής αποδοτικότητας με πολιτικές σύγκλισης
- Ανάπτυξη της περιφερειακής διακυβέρνησης με συνέπεια, αναφορικά με τις εθνικές πολιτικές.

Στο πλαίσιο αυτό, οι βασικοί άξονες του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αφορούν:

- τη διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς και την προώθηση της αειφόρου, ισόρροπης ανάπτυξης,
- την κατοχύρωση της παραγωγικής και κοινωνικής συνοχής και την ενίσχυση της θέσης της χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο.

3. Συμπεράσματα

Η βιώσιμη (αειφόρος) ανάπτυξη αποτελεί το πλαίσιο για την αναζήτηση της ισορροπίας μεταξύ του οικονομικού, του κοινωνικού και του περιβαλλοντικού πεδίου. Η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί τον συνδυασμό των βασικών αξόνων που αφορούν την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη. Στη συνεχή διαδικασία ανάπτυξης ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει ο «χωρικός σχεδιασμός» που θεωρείται αλληλένδετος και αναγκαίος με τις παραγωγικές δραστηριότητες που σήμερα συνθέτουν την αγροτική ανάπτυξη και την οικονομική ανάπτυξη (Γιαννακού Αθηνά, 2007). Η ανάπτυξη αυτή δεν είναι αυτόνομη διαδικασία. Αποτελεί τμήμα της συνολικότερης περιφερειακής ανάπτυξης, όπου επηρεάζει, αλλά και επηρεάζεται αμφίδρομα το σύνολό της. Ο χωρικός σχεδιασμός στοχεύει και συμβάλλει στην ανάπτυξη με τρόπο που είναι ταυτόχρονα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά βιώσιμος.

Η αναπτυξιακή στρατηγική πρέπει να αρχίζει από την ανάλυση των χωρικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής, των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και ειδικών δυνατοτήτων της. Σκοπός είναι να δοθούν σε όλα τα μέρη της χώρας ίσες δυνατότητες να αναπτυχθούν με δεδομένο το γεγονός ότι, η ανάπτυξη δεν θα είναι ομοίμορφη, αλλά εξειδικευμένη για κάθε περιοχή και θα ανταποκρίνεται στα πλεονεκτήματά της και στις δυνατότητές της. Στον χωρικό σχεδιασμό πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι χωρικές δυναμικές μέσα από μια συνεκτική και ολοκληρωμένη στρατηγική. Οι θεμελιώδεις άξονες της ευρωπαϊκής πολιτικής που πρέπει να επιτευχθούν ισότιμα σε όλες τις περιφέρειες της ΕΕ είναι:

- οικονομική και κοινωνική συνοχή,
- διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς,
- περισσότερο ισόρροπη ανταγωνιστικότητα του ευρωπαϊκού χώρου.

Η ευρωπαϊκή στρατηγική για τον χώρο και το αστικό περιβάλλον επικεντρώνεται:

- Στην επίτευξη ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης του αστικού χώρου.

- Στην προώθηση βιώσιμων αστικών μεταφορών.
- Στην ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών μεταξύ ευρωπαϊκών πόλεων, μέσα από έργα δικτύωσης και επίδειξης και τη δημιουργία εθνικών σημείων επαφής για θέματα αστικού περιβάλλοντος.
- Στην κατάρτιση των τοπικών φορέων και των αρμόδιων οργάνων σε θέματα που θα συμβάλουν στην ολοκληρωμένη προσέγγιση στη διαχείριση του αστικού χώρου.
- Στη δημιουργία θεματικής διαδικτυακής πύλης της Επιτροπής, ώστε να ενημερώνονται οι τοπικές αρχές.
- Στην αξιοποίηση άλλων κοινοτικών προγραμμάτων στήριξης.

Στο πλαίσιο του μελλοντικού χωρικού σχεδιασμού και της αναπτυξιακής διαδικασίας στην Ελλάδα, θα πρέπει ο αστικός και ο περιφερειακός σχεδιασμός να:

- ενσωματώσουν στον σχεδιασμό του χώρου τις νέες τεχνολογικές δυνατότητες,
- επιδιώξουν τη συμμετρική κατανομή της δικτύωσης του χώρου και να αντιμετωπίσουν τα φαινόμενα κοινωνικού και χωρικού αποκλεισμού και να ενισχύσουν τη συνοχή,
- προσδιορίσουν τις γενικές αρχές ανάπτυξης του χώρου με στόχο τη διασφάλιση μιας διαρκούς και ισόρροπης ανάπτυξης, με σεβασμό της ποικιλομορφίας του.

Βιβλιογραφία - Πηγές

- Αραβαντινός, Α., (1997), *Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.
- Γιαννακού Αθηνά, (2007), *Πλαίσιο Χωρικού Σχεδιασμού και αρχές αειφόρου ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό και Ελληνικό χώρο: τρέχουσες εξελίξεις*, Αθήνα.
- Γοσποδίνη Άσπα, (2007), «Χωρικές Πολιτικές για τον Σχεδιασμό, την Ανταγωνιστικότητα και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων», *Αειχώρος*, Τόμος 6, Τεύχος 1, Μάιος 2007, σ.σ. 100-145.
- Δελλαδέτσιμας, Π., (1997), «Η Έννοια της Βιώσιμης Ανάπτυξης, ο Σχεδιασμός του Χώρου και η Περίπτωση της Ελλάδας», *ΤΟΠΟΣ. Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών*, Τεύχος 12/97, σ.σ. 31-53.
- ΕΛΣΤΑΤ (ΕΣΥΕ), (2001), *Δεδομένα απογραφής 2001*.
- Λουκάκης, Π., (2002), *Χωρικά επίπεδα συσχέτισης αναπτυξιακού προγραμματισμού και χωροταξικού σχεδιασμού: Οι περιφέρειες ως πεδίο σύγκλισης και σύνθεσης*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Λουκάκης, Π., (2005), *Οι περιφέρειες ως πεδία σύγκλισης αναπτυξιακού προγραμματισμού & χωρικού σχεδιασμού*, Επιστ. μελέτες προς τιμήν του καθηγητή Ν. Κόνσολα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α., (1995), *Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, (2008), *Εθνική Στρατηγική προς τη Βιώσιμη Ανάπτυξη*
<http://www.minenv.gr/4/41/g4110/00/ethniki.stratigiki.biosimi.anaptixi.pdf>
- ΦΕΚ και Νόμοι: Διάφορα ΦΕΚ και Νόμοι.
- Χριστοφάκης, Μ., (2001), *Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Maier J., Obermaier F., (2001), *Creative Milieus and Regional Networks: Local Strategies and Implementation in Case Studies in Bavaria*, in: Schatzland L., Revilla D. (eds), *Technological Change and Regional Development in Europe*, Physica-Verlag, Berlin, pp. 211-232.